

Mot en geoeconomisk tidsålder?

Ekonomiska verktyg som maktmedel i världspolitiken

Erik Brattberg

Erik Brattberg är verksam som Senior Fellow vid McCain Institute for International Leadership. Erik har gedigen bakgrund inom utrikes- och säkerhetspolitisk analys och opinionsbildning, inklusive erfarenhet från Atlantic Council, German Marshall Fund (GMF), Center for Transatlantic Relations, European Policy Centre och Utrikespolitiska Institutet (UI). Hans artiklar har publicerats i bl.a. Washington Post, Foreign Policy, Dagens Industri och Svenska Dagbladet.

I debatten om internationella relationer hörs allt oftare att den klassiska geopolitiken har kommit tillbaka. En historisk skillnad är dock att dagens slagfält mellan stater är minst lika mycket ekonomiskt som politiskt eller militärt. Geopolitik och ekonomi har närmat sig varandra. I denna rapport diskuterar Erik Brattberg geoeconomins växande betydelse i internationella relationer. Rapporten belyser hur Kina, Ryssland och Västvärlden använder sig av geoeconomiska instrument i sin utrikespolitik samt vad detta innebär för Sverige och svensk industri

Inledning

I debatten hörs allt oftare att den klassiska geopolitiken har kommit tillbaka i världspolitiken. Bidragande faktorer till denna ökade allmänna uppfattning är Rysslands aggression mot Ukraina och hotfulla agerande gentemot andra länder i Europa, inbördeskriget i Syrien och den våldsvåg av extremism och terrorism som det har gett upphov till samt Kinas växande ekonomiska, politiska och militära makt i Asien. Men en tydlig skillnad mellan dagens geopolitiska situation och tidigare perioder är att det moderna slagfältet mellan stater är minst lika mycket ekonomiskt som politiskt och militärt.

Ett resultat av den ökade globala ekonomin är nämligen att geopolitik och ekonomi har närmat sig varandra. I dagens djupt sammanfogande globaliserade värld är traditionella "hårda" geopolitiska verktyg inte längre tillräckliga. Ekonomiska maktutövningsinstrument ingår numera allt oftare i länder som Kinas och Rysslands strategiska verktygslådor för att uppnå breda geopolitiska mål. Vi lever således inte enbart i en geopolitisk era utan också i en geoekonomisk sådan. Resultatet av detta utgör inte enbart ett ekonomiskt hot mot västvärlden utan också ett politiskt sådant. Den västledda internationella ordningen som har präglats av frihandel och kapitalism hotas nu av en auktoritär statskapitalistisk modell. Samtidigt innebär allt detta också en möjlighet för västvärlden att mera effektivt kunna utnyttja geoekonomiska instrument som en del av sin utrikespolitik.

Denna rapport syftar till att ge en grundläggande överblick av geoekonomins växande betydelse i internationella relationer. Tre huvudsakliga exempel kommer att belysas. Kinas bruk av statskapitalism och strategiska investeringar utomlands. Rysslands bruk av energipolitik som politiskt vapen och tullunioner samt Västs bruk av sanktioner och andra ekonomiska påverkansinstrument.¹

Trots den ökade relevansen för geoekonomi har förhållandevis lite uppmärksamhet ägnats åt detta i den svenska debatten. Denna rapport ses som ett bidrag till denna debatt. Syftet är inte att ge en fullkomlig redogörelse av alla aspekter som berör geoekonomi utan snarare att sammanfatta den internationella debatten, illustrera med aktuella exempel samt applicera slutsatserna på en svensk kontext.

---

1. Det finns otaliga andra exempel på hur stater har använt sig av geoekonomiska instrument såsom Saudiarabiens ansträngningar att hålla nere det globala oljepriset för att pressa rivalen Iran. Urvalet i den här rapporten är dock inte baserat på någon särskild metod utan syftar till att ge en bred överblick och introduktion i ämnet.

Vad är geoekonomi?

Trots att begreppet geoekonomi används allt flitigare i dag är det sällan exakt definierat. Geoekonomi har sina intellektuella rötter i den merkantilistiska ekonomiska skolan på 1600-talet. Geoekonomi som ett modernt teoretiskt begrepp inom internationella relationer utvecklades främst av den amerikanska ekonomen och tänkaren Edward Luttwak och den franska statsvetaren och ekonomen Pascal Lorot i början på 1990-talet.² Geoekonomi definieras av två andra experter på området som ”bruket av ekonomiska instrument för att främja nationella intressen och generera förmånliga geopolitiska resultat, samt att förklara effekterna av andra länders ekonomiska aktiviteter på ett eget lands geopolitiska mål.”³

Geoekonomi kan således antingen innebära förklaring på hur geopolitiken påverkas av ekonomiska fenomen eller hur ekonomin påverkas av geopolitiska trender.⁴ Det förra synsättet var centralt i förklaringsmodellen i Paul Kennedys välkända bok från 1987 *The Rise And Fall of Great Powers* som beskriver hur olika länders ekonomiska begränsningar påverkade deras geopolitiska förmågor ur ett världshistoriskt perspektiv. Kennedy, liksom statsvetaren Samuel Huntington, förespände att Japans ekonomiska tillväxt på 1980-talet skulle äventyra dess relation med USA och ge upphov till geopolitiska spänningar mellan länderna – något som dock aldrig slog in.

I och med det kalla krigets slut och globaliseringens framväxt har geoekonomi blivit alltmer användbart som analysmodell i internationella relationer och som en strategi för stater. Detta i motsats till den euforiska synen som rådde under 1990-talet om demokrati och marknadsekonomi som något ömsesidigt beroende av varandra och som båda skulle gynnas av den ökade globaliseringen. I stället för att gå mot en multilateral världsordning präglad av internationellt samarbete ser vi en mer multipolär sådan präglad av ökade spänningar mellan stormakterna baserat på ett nollsummespel.

I denna nya ordning använder sig stormakter i ökad utsträckning av ekonomiska verktyg för att främja sina nationella geopolitiska intressen.⁵ Detta är speciellt

”I och med det kalla krigets slut och globaliseringens framväxt har geoekonomi blivit alltmer användbart som analysmodell i internationella relationer och som en strategi för stater.”

2. Se framförallt Luttwak, Edward N. ”Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce”, *The National Interest* No. 20 (Summer 1990), pp. 17-23.

3. Blackwill, Robert och Jennifer Harris “War by other means: Geoeconomics and statecraft”, Belknap Press, 2016, s.20.

4. Ibid. s.47.

5. Torreblanca, José Ignacio och Nika Prislan “The ominous rise of geoeconomics”, European Council on Foreign Relations, 14 februari 2012.

fallet i en tid då de traditionella internationella institutionerna blir alltmer ineffektiva, den liberala internationella världsordningen försvagas och den geopolitiska maktbalansen i världen blir alltmer multipolär. Enligt Mark Leonard är således geoekonomi både motsatsen till och effekten av globaliseringens triumf.⁶ Geoeconomiska instrument kan variera men inbegriper i vanliga fall handelspolitik och sanktioner, ekonomiskt bistånd, valutamanipulering, beslut om utländska investeringar, cyber och spionage, exploatering av råvaror och naturresurser.⁷ Det kanske tydligaste, om än långt ifrån enda exemplet på detta beteende är Kina. Peking har fört en strategi baserat på geoekonomi som inbegriper alltifrån strategiska investeringar i infrastruktur och råvaror till företagsspionage och cyberattacker till ekonomiskt bistånd för politiska ändamål. Men även flera andra aktörer använder sig av geoeconomiska strategier, inklusive Ryssland, Europa och USA.

Globaliseringen och det ökade ömsesidiga beroendet mellan stater innebär givetvis inte att dessa inte kommer att försöka påverka varandra – men att icke-militära medel blir mer attraktiva.⁸ Återkomsten av global geopolitisk konkurrens leder till att stater som Ryssland och Kina blir alltmer oroliga över att vara en del av ett USA-lett globalt ekonomiskt system. I stället för att helt ersätta det befintliga ekonomiska systemet vill stater som dessa skapa parallella institutioner som så lite som möjligt blir beroende av västliga institutioner och principer.⁹ Hela den västledda världsordningen är i dag hotad av både en statskapitalistisk modell och från diverse olika ekonomiska hot från statliga samt icke-statliga aktörer.¹⁰ Hur västvärlden ledd av USA och Europa bemöter dessa utmaningar kommer att vara avgörande för det tjugoförsta århundradets utveckling.

”Geoeconomiska instrument kan variera men inbegriper i vanliga fall handelspolitik och sanktioner, ekonomiskt bistånd, valutamanipulering, beslut om utländska investeringar, cyber och spionage, exploatering av råvaror och naturresurser.”

6. Leonard, Mark ” Geopolitics vs Globalization: How Companies and States Can Become Winners in the Age of Geo-economics” i ”Geo-economics Seven Challenges to Globalization”, World Economic Forum, januari 2015, s.4.

7. War by other means, Ob. cit. 49-92.

8. Wright, Thomas ”How geopolitics will end globalisation as we know it”, i Mark Leonard ”Connectivity Wars”, European Council on Foreign Relations, januari 2016, s.98.

9. Ibid. s.100.

10. Zarate, Juan ”The new geo-economic game” i Mark Leonard ”Connectivity Wars”, European Council on Foreign Relations, januari 2016, s.33.

Exempel 1:**Kina – strategiska investeringar, bistånd och industrispionage**

Ett av de tydligaste exemplen på hur en stat i dag använder sig av en geoekonomisk strategi för att uppfylla sina geopolitiska mål är Kina. Nedan beskrivs hur Kina använder sig av strategiska investeringar och uppköp av företag utomlands, handelspolitik och IP-stöld som geoekonomiska instrument.

Strategiska investeringar i infrastruktur

Alltsedan år 2000 har Kina aktivt försökt omsätta sin växande ekonomiska makt i internationellt inflytande.¹¹ Detta har man framförallt manifesterat genom att explosionsartat öka investeringar utomlands. År 2020 beräknas Kinas samlade investeringar utomlands uppgå till 20 biljoner dollar (dvs 2000 miljarder). En stor del av de investeringarna har fokuserats på energi- och råvaruresurser även om den kinesiska staten, statligt ägda företag och privata kinesiska företag också investerar i en rad andra områden.

Kinesiska företag som investerar utomlands tenderar att antingen vara statsägda eller åtminstone kontrollerade av den kinesiska staten.¹² Det är väl dokumenterat hur Kina har använt sig av strategiska investeringar i infrastrukturer för att stärka sitt politiska inflytande i länder där man har intresse av att säkra tillgången på naturresurser som Kinas ekonomi i sin tur är beroende av. Sådana kapitalinvesteringar har framförallt förekommit i Afrika, Centralasien och Sydamerika men även på andra håll i världen. Dessa infrastrukturinvesteringar tjänar också tydliga militärstrategiska syften för Peking i omvärlden.¹³

I Afrika har Kina sedan år 2000 vuxit som den enskilt största handelspartnern och är i dag en ledande utländsk investerare på kontinenten. Förutom att utkonkurrera västerländska företag har kinesiska företag också kritiserats för att inte leva upp till vedertagna internationella normer och regler kring transparens och miljö- och arbetsrätt. Eftersom investeringarna har starkt stöd av regimen

11. Det ska dock påpekas att Kina redan under den asiatiska finanskrisen 1997 gav stora summor stöd till krisdrabbade asiatiska länder för att stärka sin geoekonomiska makt i regionen.

12. Parello-Plesner, Jonas and DuChaetel, Mattieu "China's Strong Arm", International Institute for Strategic Studies, Adelphi Books, s.51.

13. För en bra överblick om detta ämne se Levine, Steve "How China Is Building the Biggest Commercial-Military Empire in History", Quartz, 9 juni 2015.

”Alltsedan år 2000 har Kina aktivt försökt omsätta sin växande ekonomiska makt i internationellt inflytande.”

i Peking, både politiskt och finansiellt, har vissa experter inte tvekat att använda ordet neo-imperialism för att beskriva Kinas strategi i Afrika.¹⁴

Kina investerar dock inte enbart i utvecklingsländer utan har också genomfört strategiska investeringar i industrialiserade länder, inklusive i Europa. Mellan 2000 och 2014 investerade Kina 48 miljarder euro inom EU, framförallt i den finansiella sektorn och på bostadsmarknaderna i Storbritannien och Tyskland.¹⁵ Kinesiska investerare har också varit aktiva i sydeuropeiska länder som drabbats av eurokrisen. I det skuldyngda Grekland har exempelvis det kinesiska statsägda företaget China Ocean Shipping Company (COSCO), ett av världens största transportbolag, nyligen tagit över kontrollen av hamnen i Piraeus från den grekiska staten. Hamnen är viktig för ankommande kinesiska fartyg från den tungt trafikerade Suezkanalen.

Ett viktigt kinesiskt infrastrukturinitiativ som rönt stor uppmärksamhet på sistone är president Xi Jinpings ambition sedan 2013 att bygga en ny sidenväg för att koppla samman Kina med Medelhavet genom den eurasiska kontinenten. Projektet som även kallas för One Belt, One Road (OBOR) går ut på att skapa ett nätverk av infrastruktur såsom motorvägar, järnvägsräls för höghastighetståg, hamnar och pipelines för att knyta samman Kina med Sydostasien och Europa via Centralasien till lands samt genom Indiska Oceanen till havs. Kina har redan byggt nya hamnar i Sydostasien och Östafrika och är nu i fart med enorma järnvägsinfrastrukturprojekt över land, inklusive en 400 kilometer lång höghastighetsräls mellan Belgrad och Budapest samt uppgraderingar av infrastruktur för att möjliggöra järnvägstransporter mellan den kinesiska staden Yiwu och Madrid i Spanien. Kina har också gjort investeringar för att uppgradera järnvägssystemen i Pakistan och Kazakstan. För att finansiera dessa projekt har Kina fonderat 40 miljarder dollar som en del av en investeringsfond för den nya Sidenvägen. OBOR-projektet implementeras genom separata bilaterala avtal mellan Peking och länder lokalt. Detta har av somliga bedömare utmålats som en kinesisk Marshallplan.

Förutom att generera nya handelsmöjligheter för att stimulera den alltmer pressade inhemska ekonomin har Kina också avancerade utrikespolitiska avsikter med OBOR-projektet. Det inkluderar att främja relationerna med grannliggande

---

14. Se exempelvis Andrews-Speed, Philip och Roland Dannreuther "China, Oil and Global Politics", Routledge, 2013.

15. "China to become one of world's biggest overseas investors by 2020", Financial Times, 25 juni 2015.

länder för att öka kinesiskt inflytande i Centralasien och Europa samt att projektera för kommande handel i Indiska Oceanen.¹⁶ På lång sikt hoppas Kina även kunna rita om de globala handelsflödena i en mer sino-centrisk riktning för att befästa Kinas växande ekonomiska maktställning i världen. OBOR-projektet skulle också kunna bidra med ökad energisäkerhet genom att minska Kinas beroende av långa transportkedjor genom känsliga flaskhalsar, så kallade chokepoints, som Malackasundet.¹⁷

I dagsläget råder dock stor osäkerhet kring i vilken utsträckning Kina kan lyckas genomföra det planerade jätteprojektet. Flera delprojekt har redan avbrutits. Vad som dock är säkert är att OBOR-projektet har kolossala potentiella geostrategiska implikationer långt bortom Kinas gränser.

Ekonomiskt bistånd och handelspolitik

Kina använder sig också alltmer flitigt av handelspolitik och ekonomiskt bistånd för att främja egna strategiska intressen utomlands. Det är alltmer tydligt att Kina hyser intresse för att främja skapandet av en kinesisk ekonomisk och politisk världsordning i omvärlden. Detta är dock inte nödvändigtvis samma sak som att vända upp och ned på den rådande ordningen. Däremot är Kina intresserat av att driva fram en mer sino-centrisk världsordning vid sidan av traditionella multilaterala institutioner som Världsbanken och IMF. Istället vill Kina upprätta en rad olika bilaterala och regionala ekonomiska incitament för investeringar.

En central del av denna utveckling är upprättandet av en Peking-ledd utvecklingsbank 2015, för att främja investeringar i infrastruktur i Asien där det råder ett enormt behov av investeringar som beräknas uppgå till 750 miljarder dollar fram till 2020.¹⁸ Denna bank, den Asiatiska banken för investeringar i infrastruktur (AIIB), har flera olika syften såsom att främja tillväxt och integration i Kinas närområde, stärka Kinas plats i den ekonomiska världsordningen samt erbjuda ett alternativ till den rådande ekonomiska världsordningen och framförallt IMF.¹⁹ Även om det är oklart vad bankens långsiktiga effekter på ovan nämnda områden kommer att bli är det ett faktum att flera asiatiska och europeiska länder redan valt att gå med i AIIB. Anslutningen av de länderna är ett misslyckande för USA

16. Johnson, Keith "China's New Silk Road Into Europe Is About More Than Money", Foreign Policy, 1 juni 2016.

17. Kennedy, Scott "Building China's "One Belt, One Road"", CSIS, 3 april 2015.

18. För en bra överblick av AIIB på svenska, se Katzeff Silberstein, Benjamin "Kinas nya utvecklingsbank – en utmanare av västerländska normer?", Frivärld, oktober 2015.

19. Ibid.

”Kina använder sig också alltmer flitigt av handelspolitik och ekonomiskt bistånd för att främja egna strategiska intressen utomlands.”

som motsatt sig banken. Det är dock tydligt att Peking ser ekonomiskt bistånd till infrastruktur och andra utvecklingsprojekt som ett sätt att skaffa sig inflytande över och bygga relationer med andra länder. Kina har också försökt knyta en rad egna handelsavtal med länder i Asien till sig för att konkurrera med USA om geopolitiskt inflytande i regionen. Man har också ingått i upprättandet av en ny BRICS-utvecklingsbank tillsammans med Brasilien, Indien Ryssland och Sydafrika.

Strategiska uppköp av utländska företag

För Peking är investeringar i utländska företag ett sätt att skaffa sig tillgång till ledande teknologi för att gynna den egna tillverkningsindustrin. Kinesiska företag som investerar utomlands är ofta starkt beroende av subventioner från den kinesiska staten vilket leder till en ojämn konkurrenssituation gentemot utländska företag som avskräcks för att vara med och bjuda på projekt. Kina har samtidigt stora restriktioner vad gäller utländska investeringar i Kina eftersom de inhemska företagen ska gynnas i första hand. Det finns flera exempel på hur kinesiska investeringar har vållat kritiska reaktioner. Exempelvis har Pentagon nyligen försökt säga upp ett kontrakt med det kinesiska datorföretaget Lenovo efter antydning om elektroniska bakdörrar och att känslig information inte skulle hanteras säkert.²⁰ Ett annat exempel är försäljningen av det anrika hotellet Waldorf Astoria i New York till ett kinesiskt företag som ledde till att den amerikanska staten sade upp sitt kontrakt med hotellet. USA:s president brukar enligt tradition bo där under den årliga öppningsceremonin av FN:s Generalförsamling.²¹ Ett ytterligare exempel är Kinas uppköp av det schweiziska läkemedelsföretaget Zyngenta. Den affären har kritiserats av röster i USA som hävdar att det skulle kunna äventyra livsmedelsbranschen och som följd av det den nationella säkerheten eftersom det potentiellt skulle ge Kina kontroll över kritiska delar av den amerikanska jordbrukssektorn.²²

Industrispionage och IP-stöld

En ytterligare aspekt av hur Kina bedriver en geoeconomisk strategi är genom ekonomisk krigföring i form av industrispionage och stöld av affärshemligheter och immateriella tillgångar från andra länder. Detta sker främst genom spionage

”Det finns flera exempel på hur kinesiska investeringar har vållat kritiska reaktioner.”

”Det faktum att Beijing står bakom dessa aktiviteter innebär att det är oerhört svårt för enskilda företag att skydda sig.”

20. “How an email sparked a squabble over Chinese-owned Lenovo’s role at Pentagon”, Washington Post, 22 april 2016.

21. “Obama won’t stay at Chinese-owned Waldorf Astoria”, CNN, 11 september 2015.

22. “Grassley warns on ChemChina-Syngenta deal”, Financial Times, 23 mars 2016.

och riktade cyberattacker mot västerländska företag, myndigheter, universitet och forskningsinstitut. Sådana attacker är sanktionerade och ofta understödda av den kinesiska staten. I en FBI-studie från 2015 med över 165 fall av företag som hade blivit utsatta för ekonomiskt spioneri, kunde 95 procent av fallen kopplas till den kinesiska staten.²³ Det faktum att Peking står bakom dessa aktiviteter innebär att det är oerhört svårt för enskilda företag att skydda sig. Dock är inte Kina det enda landet som bedriver företagsspionage. Även västländer är involverade i denna typ av verksamhet, ibland till och med mot varandra. Enligt Wikileaks-dokumentet har franskt industrispionage vållat Tyskland större ekonomisk skada än både kinesiskt och ryskt spionage.²⁴

Exempel 2:

Ryssland – energipolitik och tullunion

Ett annat land som inte drar sig från att utnyttja geoekonomiska instrument för att främja sina geopolitiska ambitioner är Ryssland. För Kreml erbjuder geoekonomiska instrument ett alternativ och ett komplement till militär makt. Dessutom utnyttjar Moskva sina ekonomiska instrument som en del av en omfattande strategisk verktygslåda som innehåller både politiska och militära instrument.

Energi som politiskt vapen

Det är väl dokumenterat hur Ryssland försökt utnyttja sina olje- och naturgasresurser som ett politiskt vapen gentemot länder i sin omnejd.²⁵ Detta genom att exempelvis erbjuda länder i Östeuropa subventionerad gas med syfte att skapa ett beroende och bygga politiska vänskapsband som sedan kan omsättas i politiskt inflytande. På så vis söker Ryssland även minska USA:s inflytande i Europa. I Ukraina resulterade denna politik i att berika lokala oligarker som sedan kunde påverka politiken i Kiev i Moskvas riktning.

Ryssland har vid flera tillfällen hotat med att plötsligt stänga tillförseln av gas till länder som inte går med på vissa ryska krav. Ett ur rysk synvinkel framgångsrikt exempel är Ukrainas beslut 2010 att förlänga tillståndet för den ryska Svartahavsflottans marinbas i Sevastopol. Denna typ av strategi har potential att generera

”För Kreml erbjuder geoekonomiska instrument ett alternativ och ett komplement till militär makt.”

”Ryssland har vid flera tillfällen hotat med att plötsligt stänga tillförseln av gas till länder som inte går med på vissa ryska krav.”

23. “FBI sees Chinese involvement amid sharp rise in economic espionage cases”, CNN, 24 juli 2015.

24. “France is top industrial espionage offender”, France 24, 4 januari 2011.

25. Matthews, Owen “Putin’s Last and Best Weapon Against Europe: Gas”, Newsweek, 24 september 2014.

stor utdelning för Ryssland, särskilt då ryska statliga energiföretag som Gazprom har upprättat en monopolistisk ställning i flera östeuropeiska länder. Utöver att 2006 och 2009 ha skurit av gasen till Ukraina, vilket vållade stora problem för Ukraina och kringliggande länder har de baltiska länderna varit måltavlor för denna typ av energikrigföring under lång tid. 2002 stoppade Ryssland tillfälligt oljeleveranserna till Lettland och Litauen efter att dessa länders regeringar försökt förhindra Ryssland från att ta kontroll över lokala energiinfrastrukturer.

Ryssland är fortfarande den enskilt största exportören av energi till Europa. Runt 30 procent av den europeiska gaskonsumtionen och 35 procent av oljekonsumtionen tillgodoses av Ryssland. I flera central- och östeuropeiska länder är motsvarande siffror betydligt högre.²⁶ Däremot har detta instruments effektivitet försämrats nyligen i och med det sjunkande globala oljepriset samt den minskande trovärdigheten för Moskvas hot om att stänga av gastillförseln till Ukraina. Dessutom har EU:s ansträngningar under de senaste åren med att upprätta en konkurrenskraftig europeisk energimarknad²⁷ samt potentialen för ökad import av amerikansk flytande naturgas (LNG) minskat Gazproms monopolistiska ställning i Östeuropa.²⁸ Bygget av importterminaler för LNG-gas i länder som Litauen, Kroatien och Portugal ökar potentialen för LNG-gas på den europeiska energimarknaden.

Ryssland är emellertid långt ifrån att ge upp utan fortsätter att använda energipolitik för att uppnå breda politiska mål. Ett aktuellt exempel är utvidgningen av naturgasledningen Nord Stream i Östersjön. Den första ledningen, Nord Stream I, invigdes i november 2011 och sträcker sig 1220 kilometer på botten av Östersjön mellan Viborg utanför St. Petersburg till Greifswald i Nordtyskland samt går över Sveriges ekonomiska zon som sträcker sig 12 nautiska mil från Sveriges territorium. Projektet är en del av en utvidgad rysk plan att öka Europas energiberoende av rysk gas. Genom att dessutom minska genomförelsen av naturgas genom Ukraina till Västeuropa hoppas Moskva kunna få ökade möjligheter att sätta press på Kiev-regimen utan att detta skulle påverka energimarknaderna i Västeuropa.

---

26. Dickel, Ralf et al. "Reducing European Dependence on Russian Gas: distinguishing natural gas security from geopolitics", The Oxford Institute for Energy Studies, Oxford, oktober 2014; Eurostat "Energy production and imports".

27. Crisp, James "Leaders broadly endorse 'Energy Union' plans, leave details to later", EurActiv, 20 mars 2015.

28. Miller, Chris "Why Russia's economic leverage is declining", Paper Series No.7, Transatlantic Academy, 2016.

I juni 2015 skrevs ett avtal under av Gazprom och fyra europeiska energiföretag om att utvidga gasledningen till dubbel importkapacitet, trots att den existerande gasledningen inte än nått full kapacitet. Projektet har fått hård kritik, framförallt från centraleuropeiska EU-medlemmar, som menar att det skulle försämra energisäkerheten i Europa. Det europeiska rådets president Donald Tusk har sagt att projektet inte ligger i EU:s intresse. Polska myndigheter fastslog även nyligen att gasledningen bryter mot europeisk konkurrenslagstiftning.²⁹ Trots att Gazproms europeiska partnerföretag nyligen drog sig ur samarbetet verkar byggplanerna gå vidare. Framförallt har starka intressen i Tyskland drivit på att Nord Stream II ska genomföras.

Ryssland har också använt sig av energi som politiskt medel genom att erbjuda sig att bygga subventionerade kärnkraftverk utomlands för att därmed kunna knyta långsiktiga politiska och ekonomiska band med strategiskt viktiga länder som Turkiet och Egypten.³⁰

Putins dröm om en eurasisk union

Ett annat exempel är Putins ambitioner att etablera en Eurasiatisk union som ett alternativ till EU i Rysslands närområde. Det är uppenbart att Eurasiatiska Ekonomiska Unionen (EEU), som formellt grundades 2015 men som har äldre rötter i form av en tullunion, har tydliga geopolitiska ambitioner. Det är ett långsiktigt politiskt projekt för att stärka Moskvas roll i sitt närområde samt minska EU:s inflytande.³¹ Kremls strävan att upprätta en frihandelszon som skulle sträcka sig mellan Lissabon och Vladivostok har dock inte blivit av. Än så länge ingår endast fyra länder förutom Ryssland i handelsunionen: Armenien, Kazakstan, Kirgizstan och Vitryssland. Kollapsen av den ryska ekonomin på grund av sjunkande globala oljepriser och effekterna av de västliga sanktionerna efter annekteringen av Krim har ytterligare minskat Rysslands attraktionskraft bland de postsovjjetiska staterna.³² Nyligen har Ryssland försökt uppmuntra Iran att gå med i handelsunionen.

29. Rettman, Andrew "Russia to build Nord Stream 2 despite Polish objection", EU Observer, 22 augusti 2016.

30. Armstrong, Ian "Russia is creating a global nuclear power empire", Global Risk Insights, 29 oktober 2015.

31. För en översikt av den eurasiska unionen, se Liik, Kadri "Russia's Pivot to Eurasia", European Council on Foreign Relations, maj 2014 och Starr, Frederick och Svante Cornell "Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents", Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, 2014.

32. Gould-Davies, Nigel "Russia's Sovereign Globalization Rise, Fall and Future", Chatham House, 6 januari 2016.

”Det är ett långsiktigt politiskt projekt för att stärka Moskvas roll i sitt närområde samt minska EU:s inflytande.”

Kreml ser frihandel med EU som ett hot eftersom det kan sprida västliga normer och värderingar om transparens och antikorrup­tion, demokrati och mänskliga rättigheter i Rysslands närområde – något som i slutändan skulle kunna utgöra ett existentiellt hot mot Putinregimen. I denna kontext är det värt att erinra om att krisen i Ukraina ursprungligen uppstod då Moskva ville tvinga den dåvarande ukrainska regeringen i december 2013 att avstå från att skriva under ett frihandelsavtal inom ramen för EU:s östra partnerskap för att istället gå med i en tullunion med Ryssland. För Ryssland är handelsavtal således ett nollsummespel: antingen knyts länder till den europeiska sfären eller till Ryssland.

Förutom att försöka knyta länder till Moskva genom den eurasiska unionen bedriver Ryssland ekonomisk krigsföring mot länder i sitt närområde med andra medel. I eftermälet av Ukrainakrisen har fokuseringen på ryskt hybridkrig fått stor uppmärksamhet. I Finland har exempelvis den finska Säkerhetskommittén varnat för att en rad ryska fastighetsaffärer i närheten av strategiskt viktiga platser kan utgöra ett säkerhetsshot genom att potentiellt försvåra mobilisering vid en eventuell krissituation.³³

Exempel 3:

Väst – sanktioner och strategiska handelsavtal

Auktoritära och illiberala regimer är långt ifrån de enda staterna som använder sig av geoeconomiska verktyg för att främja egna intressen i omvärlden. Europa och USA gör det också i viss utsträckning. För Väst kan ekonomiska utrikespolitiska instrument ses som ett attraktivt alternativ till traditionella hårda instrument. Samtidigt måste man vara uppmärksam på att kortsiktiga geoeconomiska mål vilka ofta är nationellt förankrade inte leder till att ideal och normer kring frihandel och demokrati kompromissas.

Geoekonomi som utrikespolitisk strategi

I Europa har den finansiella krisen och Eurokrisen bidragit till att öka bruket av unilaterala strategier i europeiska länders utrikespolitik. Därmed har den gemensamma europeiska utrikespolitiken allt oftare åsidosatts av bilaterala strategier för att gynna de egna nationella ekonomiska intressena.

33. Yle Nyheter “Ryska markaffärer ett hot - Säkerhetskommittén listade hybridkrigsfenomen”, 15 februari 2015.

”Auktoritära och illiberala regimer är långt ifrån de enda staterna som använder sig av geoeconomiska verktyg för att främja egna intressen i omvärlden.”

Vissa experter menar att den ökade användningen av geoekonomiska instrument utgör ett hot mot EU:s gemensamma utrikespolitik eftersom det bidrar till att åternationalisera den gemensamma europeiska utrikespolitiken.³⁴ Det finns flera exempel på hur europeiska länder har fokuserat sina bilaterala relationer med länder som Kina och Ryssland på att erhålla investeringar och främja handel på bekostnad av andra geopolitiska mål. Detta är dock inte nödvändigtvis samma sak som att bruka en geoekonomisk strategi.

Tyskland och Storbritannien är två EU-länder som båda kritiserats för att ha prioriterat export till Kina och att ha attraherat kinesiska investeringar samtidigt som man har tonat ned sin kritik mot kinesiska övergrepp mot mänskliga rättigheter och demokrati. En amerikansk statsvetare har beskrivit Tysklands exportinriktade strategi som ”kommersiell realpolitik” eftersom den premierar en utrikespolitik driven av ekonomiska intressen.³⁵ Med Brexit är det möjligt att Storbritannien kommer att öka ansträngningarna att attrahera kinesiska investeringar och handel samt att andra utrikespolitiska mål därmed ytterligare kan komma att åsidosättas.³⁶ Det finns flera exempel på hur andra EU-länder också har låtit ekonomiska intressen gå före geopolitiska sådana. Nyligen hade EU svårt att komma överens om ett gemensamt uttalande om situationen i den Syd-kinesiska sjön efter rädsla från Grekland, Kroatien och Ungern (länder som alla har attraherat stora kinesiska investeringar) över att irritera Kina.³⁷

Även inom EU är liknande strategier tydliga. Framförallt har Tyskland tydligt utnyttjat geoekonomiska strategier för att stärka sin politiska roll i Europa efter i den finansiella krisen och Eurokrisen. Statsvetaren Hans Kundnani har beskrivit hur Tyskland använt sitt inflytande i EU för att sätta press på andra länder inom eurozonen att genomföra ekonomiska stålbad och nedskärningar för att skydda tyska långivare och tysk export, trots att sådana aktioner riskerat hota dessa länders ekonomiska tillväxt och därmed underminera EU samarbetet.³⁸

34. Torreblanca, José Ignacio och Nika Prislan “The ominous rise of geoeconomics”, European Council on Foreign Relations, 14 februari 2012.

35. Szabo, Stephen F. “Germany, Russia, and the Rise of Geo-Economics”, Bloomsbury Academic, 2015.

36. Brown, Kerry ”Britain and China: A One Track Relationship After Brexit”, China Policy Institute: Analysis, 28 juni 2016.

37. Gotev, Georgei ”EU unable to adopt statement upholding South China Sea ruling”, EurActiv, 14 juli 2016.

38 Germany as a geoeconomic power, Hans Kundnani, s.41

”Däremot finns även exempel på hur Europa har använt sig av geoekonomiska instrument på ett positivt sätt. Bruket av riktade sanktioner mot regimer som Ryssland och Iran är tydliga sådana.”

Däremot finns även exempel på hur Europa har använt sig av geoekonomiska instrument på ett positivt sätt. Bruket av riktade sanktioner mot regimer som Ryssland och Iran är tydliga sådana. I båda fallen har Väst valt att använda ekonomiska sanktioner som ett alternativ till bruk av hårda maktinstrument. I fallet Iran lyckades detta sätta press på regimen att förhandla om sitt kärnvapenprogram. I fallet Ryssland är det tvärtom oklart vad sanktionerna än så länge har uppnått. Däremot är det tydligt att dessa redan har haft en negativ effekt på den ryska ekonomin. Det är möjligt att sanktionerna också har haft en dämpad effekt på Putins taktik.³⁹ Förutom riktade sanktioner har Väst även hotat med att stänga ute Ryssland från det finansiella SWIFT-systemet. Ryssland har i sin tur svarat med egna kontrasanktioner vilka framförallt har drabbat östeuropeiska länder som är beroende av handel med Ryssland. I andra fall har vissa EU-länder med starka kommersiella band till Ryssland (såsom Italien och Tyskland) varit tveksamma till bruket av ekonomiska sanktioner mot Ryssland.

I sammanhanget är det dock värt att notera att även om denna typ av ekonomisk krigföring förefaller bli allt vanligare är det föga troligt att den kommer att ersätta traditionell krigföring.

Strategiska handelsavtal som geopolitiskt ledarskap⁴⁰

Väst har också utnyttjat geoekonomiska verktyg för att stärka sitt ekonomiska ledarskap ("economic statecraft") i omvärlden. Kina och andra tillväxtländers ökade inflytande i den globala ekonomin innebär att det råder osäkerhet kring det globala ekonomiska systemets framtid. Kommer dagens regelverk och institutioner att ersättas med nya sådana? Kommer Kina tvinga andra länder att acceptera kinesiska standarder och regleringar?

Med frihandelsavtalen TTIP och TPP⁴¹ som förhandlas mellan EU och USA respektive USA och elva länder i Stillahavsregionen vill Västländerna påverka det framtida globala ekonomiska systemets inriktning. Genom att själva harmonisera sina regelverk mellan varandra hoppas Västländerna understödja det existerande

39. För en god överblick i frågan, se de Galbert, Simond "A Year of Sanctions against Russia – Now What? The European Assessment of the Outcome and Future of Russia Sanctions", Center for Strategic and International Studies, oktober 2015.

40. Denna sektion bygger på en rapport av författaren publicerad av Frivärld. Se Brattberg, Erik "TTIP: ett geopolitiskt redskap i en multipolär världsordning?", Frivärld, november 2015.

41. TTIP står för Transatlantic Trade and Investment Partnership medan TPP står för Trans-Pacific Partnership.

”I sammanhanget är det dock värt att notera att även om denna typ av ekonomisk krigföring förefaller bli allt vanligare är det föga troligt att den kommer att ersätta traditionell krigföring.”

globala handelssystemet. Ambitionen är att TTIP och TPP på sikt ska utgöra grunden för en global standard inom handel och produktion och därmed tvinga Kina och andra tillväxtländer att anpassa sig. TTIP och TPP skulle därigenom kunna fastställa villkoren för Kinas integration i den globala ekonomin snarare än att försöka isolera Peking.⁴² I grund och botten handlar TTIP- och TPP-avtalen således lika mycket om geopolitiskt som ekonomiskt ledarskap. Både ledande amerikanska företrädare och EU:s handelskommissionär Cecilia Malmström har talat om TTIP i geopolitiska termer.⁴³ USA:s försvarsminister Ashton Carter har till och med beskrivit TPP som lika viktigt för USA:s roll i Asien som ett nytt hangarfartyg.

Faktum är att varken USA eller EU längre har tillräckligt ekonomiskt och politiskt inflytande att själva kunna diktera villkor för Kina. Men en gemensam transatlantisk strategi i form av TTIP kunde bli ett sätt för Washington och de europeiska huvudstäderna att utöva inflytande i Peking.⁴⁴ Samtidigt är det viktigt att TTIP och TPP inte utmålas som ett hot mot Kina eftersom det skulle kunna öka risken för geopolitiska spänningar.⁴⁵ TTIP och TPP är i stället ett sätt för Västvärlden att stärka sin attraktionskraft i omvärlden i tider då den västerländska modellen alltmer ifrågasätts. I efterdyningarna av den globala finanskrisen har statskapitalism blivit en alltmer attraktiv modell för att generera ekonomisk framgång i utvecklingsländerna.⁴⁶ TTIP och TPP kan i den belysningen ses som ett uttryck för västerländska värderingar i en alltmer multipolär värld. Dessutom utgör dessa avtal också ett tydligt avstamp från tidigare multilaterala

”TTIP och TPP är i stället ett sätt för Västvärlden att stärka sin attraktionskraft i omvärlden i tider då den västerländska modellen alltmer ifrågasätts.”

”Det krävs en ökad medvetenhet kring vilka de geoekonomiska hoten mot Sverige är.”

42. “A transatlantic tipping point”, *The Economist*, 27 april 2013.

43. Malmström, Cecilia “The Geopolitical aspect of TTIP”, 3 juli 2015; Froman, Michael “The Geopolitical Stakes of America’s Trade Policy”, *Foreign Policy*, 17 februari 2015; Froman, Michael “The Strategic Logic of Trade”, *Foreign Affairs*, november/december 2014.

44. För en bra diskussion om hur TTIP och TPP kan förväntas påverka Kina, se Subramanian, Arvind “Ideas and power in contemporary trade development” i Baru, Sanjaya och Suvi Dogra “Power Shifts and New Blocs in the Global Trading System”, Routledge, New York, 2015, pp. 49–51; Tellis, Ashley, J. i Baru, Sanjaya and Suvi Dogra “Power Shifts and New Blocs in the Global Trading System”, Routledge, New York, 2015.

45. Kupchan, Charles, A. “The Geopolitical Implications of the Transatlantic Trade and Investment Partnership”, *Analysis*, Transatlantic Academy, Washington, DC, juni 2014.

46. Kupchan, Charles A. “No One’s World: The West, the Rising Rest, and the Coming Global Turn”, Oxford University Press, Oxford, 2012.

handelsrundor och illustrerar att den globala handelspolitiken har allt starkare geopolitiska undertoner.

Geoeconomiska hot och möjligheter för Sverige

Vad innebär den ökade förekomsten av geoeconomiska instrument i världspolitiken för ett exportberoende litet land som Sverige?

Det är väl dokumenterat hur svenska företag redan utsätts för industrispionage från länder som Kina och Ryssland. Kina har dessutom köpt upp och investerat i viktiga svenska företag såsom Volvo. För svenska högteknologiska företag skulle ett kinesiskt uppköp kunna försvåra möjligheterna att få kontrakt utomlands exempelvis på den amerikanska marknaden på grund av kinesiska teknologiföretags kopplingar till den kinesiska säkerhetstjänsten.⁴⁷ Ett särskilt känsligt område är försvarsindustrin. När det tyska företaget Thyssen Krupp lade ner ubåtstillverkningen 2014 agerade den svenska staten omedelbart och flyttade verksamheten till Saab med hjälp av militärpolis så att känslig kunskap ej skulle hamna hos fel företag.⁴⁸

Det gäller att inte vara naiv inför de geoeconomiska utmaningarna. Det krävs en ökad medvetenhet kring vilka de geoeconomiska hoten mot Sverige är. Länder som Kina vill gärna komma åt världsledande svensk teknologi som i sig är grunden för vår globala konkurskraft och vårt välstånd i en global ekonomi. Här gäller det att självklart investera i cybersäkerhet och annat specialkunnande för att förhindra utländskt industrispionage. I detta sammanhang bör påpekas att Sverige är sårbart för eventuella ryska cyberattacker riktade mot det finansiella systemet som en del av rysk hybridkrigsföring mot Sverige.⁴⁹ Men det gäller också att vara vaksam när vissa utländska företag vill köpa upp svenska företag så att köpet garanterat inte resulterar i IP-stöld. Högteknologiska dual-use produkter kan likväl vara utsatta här.

Dessutom måste Sverige skydda och stå upp för egna idéer och principer i en alltmer multipolär värld där marknaden allt oftare brukas som ett vapen i sig och där den traditionella USA-ledda världsordningen är under hot. Ett verksamt sätt

”EU:s sanktioner mot Ryssland efter Krim-annekteringen är ett exempel på en framgångsrik geoeconomisk strategi”

47. Von Ahn, Clarence “När diktaturer köper upp Sverige”, Svenska Dagbladet, 8 mars 2016.

48. Dagens Nyheter “FMV hämtade hemlig utrustning på Kockums”, 11 april 2014.

49. Jonsson, Oscar “Sverige är sårbart för ekonomisk krigföring”, Svenska Dagbladet, 12 september 2015.

att göra det på är att fortsätta verka aktivt för frihandelsavtalet TTIP mellan EU och USA. TTIP är viktigt för att skydda det rådande ekonomiska systemet och samtidigt anpassa det till en värld där tillväxtekonomier som Kina och Indien och andra tillväxtländer tillåts ha medinflytande. Sverige bör också verka aktivt för att driva på Bretton Woods-institutionernas reformer.

Inom EU bör Sverige verka aktivt för gemensamma lösningar. Om EU-länder endast sätter de nationella ekonomiska intressena först kommer EU:s inflytande i omvärlden att urholkas. Sverige bör således uppmuntra gemensamma strategier för att möjliggöra en stark gemensam europeisk utrikespolitisk strategi gentemot stater som Kina och Ryssland, speciellt eftersom de båda länderna kan få ökat inflytande i Europa i framtiden på grund av deras investeringar där. EU:s sanktioner mot Ryssland efter Krim-annekteringen är ett exempel på en framgångsrik geoeconomisk strategi. Sverige bör verka för att sanktionera fortskrider så länge som Ryssland fortsätter annektera Krimhalvön och understödja militärt våld i östra Ukraina. Samtidigt bör Sverige, som en av arkitekterna bakom EU:s Östra Partnerskapsstrategi, fortsätta verka för ökad ekonomiskt bistånd och handelsliberalisering till länder inom EU:s närområde, som en del av en övergripande geoeconomisk utrikespolitisk strategi.⁵⁰

Sverige bör också fortsätta verka för att främja byggandet av en energiunion inom EU som kan minska det europeiska energiberoendet av Ryssland och använda marknadsinstrument för att minska Gazproms inflytande. Som en del av sådan tydlig geoeconomisk strategi bör Sverige även verka för att stoppa konstruktionen av Nord Stream II i Östersjön.

---

50. Liknande argument framförs av Andrew Moravcsik i rapporten "Lessons from Ukraine: Why a Europe-Led Geo-Economic Strategy Is Succeeding", 2015-2015 Paper Series, No. 10., Transatlantic Academy, 2016.

Referenser

Andrews-Speed, Philip och Roland Dannreuther "China, Oil and Global Politics", Routledge, 2013.

Armstrong, Ian "[Russia is creating a global nuclear power empire](#)", Global Risk Insights, 29 oktober 2015.

Arvind "Ideas and power in contemporary trade development" i Baru, Sanjaya och Suvi Dogra "Power Shifts and New Blocs in the Global Trading System", Routledge, New York, 2015, s. 49–51.

Blackwill, Robert och Jennifer Harris "War by other means: Geoeconomics and statecraft", Belknap Press, 2016.

Brattberg, Erik "[TTIP: ett geopolitiskt redskap i en multipolär världsordning?](#)", Frivärld, november 2015.

Brown, Kerry "[Britain and China: A One Track Relationship After Brexit](#)", China Policy Institute: Analysis, 28 juni 2016.

Crisp, James "[Leaders broadly endorse 'Energy Union' plans, leave details to later](#)", EurActiv, 20 mars 2015.

CNN, "[Obama won't stay at Chinese-owned Waldorf Astoria](#)", 11 september 2015.

CNN, "[FBI sees Chinese involvement amid sharp rise in economic espionage cases](#)", 24 juli 2015.

Dagens Nyheter "[FMV hämtade hemlig utrustning på Kockums](#)", 11 april 2014.

Dickel, Ralf et al. "[Reducing European Dependence on Russian Gas: distinguishing natural gas security from geopolitics](#)", The Oxford Institute for Energy Studies, Oxford, oktober 2014.

Eurostat "[Energy production and imports](#)".

Financial Times, "[Grassley warns on ChemChina-Syngenta deal](#)", 23 mars 2016.

Financial Times, "[China to become one of world's biggest overseas investors by 2020](#)", 25 juni 2015.

France 24, "[France is top industrial espionage offender](#)", 4 januari 2011.

Froman, Michael "[The Geopolitical Stakes of America's Trade Policy](#)", Foreign Policy, 17 februari 2015.

Froman, Michael "The Strategic Logic of Trade", Foreign Affairs, november/december 2014.

Galbert, Simond "[A Year of Sanctions against Russia – Now What? The European Assessment of the Outcome and Future of Russia Sanctions](#)", Center for Strategic and International Studies, oktober 2015.

Gotev, Georgei "[EU unable to adopt statement upholding South China Sea ruling](#)", EurActiv, 14 juli 2016.

Gould-Davies, Nigel [“Russia’s Sovereign Globalization Rise, Fall and Future”](#), Chatham House, 6 januari 2016.

Johnson, Keith [“China’s New Silk Road Into Europe Is About More Than Money”](#), Foreign Policy, 1 juni 2016.

Jonsson, Oscar [“Sverige är sårbart för ekonomisk krigföring”](#), Svenska Dagbladet, 12 september 2015.

Katzeff Silberstein, Benjamin [“Kinas nya utvecklingsbank – en utmanare av västerländska normer?”](#), Frivärld, oktober 2015.

Kennedy, Scott [“Building China’s “One Belt, One Road”](#), CSIS, 3 april 2015.

Kundnani, Hans, [Germany as a geoeconomic power](#), commentary, European Council on Foreign Relations, 1 juli 2011.

Kupchan, Charles, A. [“The Geopolitical Implications of the Transatlantic Trade and Investment Partnership”](#), Analysis, Transatlantic Academy, Washington, DC, juni 2014.

Kupchan, Charles A. “No One’s World: The West, the Rising Rest, and the Coming Global Turn”, Oxford University Press, Oxford, 2012.

Leonard, Mark ”Geopolitics vs Globalization: How Companies and States Can Become Winners in the Age of Geo-economics” i ”Geo-economics Seven Challenges to Globalization”, World Economic Forum, januari 2015.

Levine, Steve [”How China Is Building the Biggest Commercial-Military Empire in History”](#), Quartz, 9 juni 2015.

Liik, Kadri ”Russia’s Pivot to Eurasia”, [European Council on Foreign Relations](#), maj 2014.

Luttwak, Edward N. ”Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce”, The National Interest No. 20 (Summer 1990), s. 17-23.

Malmström, Cecilia [“The Geopolitical aspect of TTIP”](#), 3 juli 2015.

Matthews, Owen [“Putin’s Last and Best Weapon Against Europe: Gas”](#), Newsweek, 24 september 2014.

Miller, Chris “Why Russia’s economic leverage is declining”, Paper Series No.7, Transatlantic Academy, 2016.

Moravcsik, Andrew ”Lessons from Ukraine: Why a Europe-Led Geo-Economic Strategy Is Succeeding”, 2015-2015 Paper Series, No. 10., Transatlantic Academy, 2016.

Parello-Plesner, Jonas and Duhaetel, Mattieu “China’s Strong Arm”, s.51.

Power shifts and new blocs in the global trading system, s.127.

Rettman, Andrew [”Russia to build Nord Stream 2 despite Polish objection”](#), EU Observer, 22 augusti 2016.

Starr, Frederick och Svante Cornell ["Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents"](#), Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, 2014.

Szabo, Stephen F. "Germany, Russia, and the Rise of Geo-Economics", Bloomsbury Academic, 2015.

Tellis, Ashley, J. i Baru, Sanjaya and Suvi Dogra "Power Shifts and New Blocs in the Global Trading System", Routledge, New York, 2015.

The Economist, "A transatlantic tipping point", 27 april 2013.

Torreblanca, José Ignacio och Nika Prislán ["The ominous rise of geoeconomics"](#), European Council on Foreign Relations, 14 februari 2012.

Von Ahn, Clarence ["När diktaturer köper upp Sverige"](#), Svenska Dagbladet, 8 mars 2016.

Washington Post, ["How an email sparked a squabble over Chinese-owned Lenovo's role at Pentagon"](#), 22 april 2016.

Wright, Thomas "How geopolitics will end globalisation as we know it", i Mark Leonard "Connectivity Wars", European Council on Foreign Relations, januari 2016.

Yle Nyheter ["Ryska markaffärer ett hot - Säkerhetskommittén listade hybridkrigsfenomen"](#), 15 februari 2015.

Zarate, Juan ["The new geo-economic game"](#) i Mark Leonard "Connectivity Wars", European Council on Foreign Relations, januari 2016, s. 33.